

УДК 159.9:343.344:340.134

doi: <https://doi.org/10.33270/01211181.41>

Величенко Л. О. – ад'юнкт кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1476-2615>

Компаративістський аналіз законодавчих норм щодо кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами

Мета статті – порівняти законодавчі норми кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами українського законодавства з положеннями законодавства провідних країн світу. Досягнення цієї мети передбачало виконання таких завдань: висвітлити досвід міжнародних країн у боротьбі з незаконним обігом зброї; проаналізувати нормативно-правові акти, які полягають у дотриманні міжнародного миру й безпеки; узагальнити досвід іноземних країн щодо кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. **Методологія.** Методологічний інструментарій обрано відповідно до поставленої мети, специфіки об'єкта й предмета дослідження. Визначальним є загальний діалектичний метод наукового пізнання явищ. З-поміж спеціальних методів дослідження використано такі: порівняльно-правовий – під час аналізу норм міжнародного й національного законодавства; історико-правовий – під час розгляду наукових позицій стосовно деяких проблемних питань. **Наукова новизна.** В умовах сьогодення для України досвід інших країн у стратегії розв'язання проблем з незаконним обігом зброї є важливим базисом для забезпечення безпеки громадян, охорони їх життя та здоров'я, особистої недоторканності. Одним з основоположних напрямів соціальної політики України є розбудова різних сфер у державі, що поєднується з прийняттям нових законів для забезпечення регулювання важливих питань, а також подолання криміногенної ситуації, що призводить до підвищення рівня професійності злочинців. Наша держава протягом тривалого часу знаходиться в стані глибоких перетворень і реформувань. Важливо зазначити, що в період спроб повалення конституційного ладу України, зазіхань на територіальну цілісність і недоторканність кордонів з боку інших держав, в умовах війни на Сході України, а також унаслідок зuboжіння значної частини населення країни потрібно спрямувати зусилля на боротьбу зі злочинністю, зокрема злочинами, у яких предметом учинення правопорушення є зброя, передусім – вогнепальна. **Висновки.** Проблема протидії незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами ускладнюється тим, що цей злочин є завжди резонансним, оскільки використання зброї може завдати непоправної шкоди життю чи здоров'ю громадян, призводити до загибелі публічних людей тощо. Тому протидія феномену досліджуваного злочину є однією з нагальних потреб суспільства й держави.

Ключові слова: іноземний досвід; аналіз; небезпечні предмети; вогнепальна зброя; законодавство; обіг зброї.

Вступ

У різних країнах питання кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами регулюють по-різному. Порівняльно-правовий аналіз кримінального законодавства іноземних країн, зокрема щодо кримінальної відповідальності у сфері незаконного поводження зі зброєю, є актуальним напрямом досліджень українських учених, оскільки завдяки такому аналізу є можливість удосконалити національне законодавство для врегулювання такого феномену, як незаконне поводження зі зброєю. Слід зазначити, що в іноземних державах збиття незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами на законодавчому рівні врегульовано ефективніше, ніж у законодавстві України.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає в здійсненні порівняльного аналізу законодавчих норм кримінальної відпові-

дальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами з провідними країнами світу. Досягнення цієї мети передбачало виконання таких завдань: висвітлити досвід різних країн у боротьбі з незаконним обігом зброї; проаналізувати нормативно-правові акти, що ґрунтуються на дотриманні міжнародного миру й безпеки; узагальнити досвід інших країн щодо кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Питанням законодавчих норм кримінальної відповідальності в інших країнах щодо незаконного поводження зі зброєю присвячено праці різних учених, серед яких увагу слід акцентувати на роботах В. В. Голубоша, Л. М. Кулика, М. М. Майстренко, Н. Є. Міняйла, Н. В. Ченшової та ін. Однак розвиток суспільних відносин у зазначеній сфері, поява нових видів озброєння, удосконалення технічних характеристик наявних видів і зростання незаконних обсягів обігу вогнепальної зброї актуалізують необхідність удосконалення чинного кримінального законодавства.

Виклад основного матеріалу

Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами спричиняє значний резонанс у суспільстві, формує в населення почуття страху, шоківий стан, невпевненість у майбутньому, відчуття незахищеності власного життя і життя близьких людей, а також майна. Питання володіння зброєю громадянами постало нині як одне з найактуальніших у суспільстві, оскільки практика засвідчує, що наслідки такого володіння можуть бути різними, а подеколи – трагічними. За умов неконтрольованого поширення небезпечних предметів, зокрема вибухових, є імовірність потрапляння їх у руки дітей, злочинців, психічно хворих людей, осіб, які не мають навичок поводження зі зброєю. Крім того, значний відсоток учинення злочинів за допомогою зброї вчиняють особи під дією алкогольних і наркотичних препаратів. У своєму дослідженні В. В. Голубош констатує, що забезпечення громадської безпеки має надзвичайно важливе значення, оскільки її ефективність сприяє стабільності суспільства та задоволенню життєвих потреб громадян (Holubosh, 2018). У структурі сучасної злочинності нелегальний обіг зброї набув якісно нових властивостей, які, на жаль, не отримали достатнього висвітлення ні в науковій літературі, ні в нормативному регулюванні, що зрештою призводить до проблем у правозастосовній практиці (Karimov, 2019).

Чинний КК України розмежовує злочини відповідно до розділів, кожен з яких об'єднує їх у певну групу за об'єктом посягання. Наприклад, розділ «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки» містить 28 статей. Чи не найважливішою поміж них є стаття, присвячена незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК України).

Крім того, КК України передбачає відповідальність за носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу (ч. 1 ст. 263 КК України). Санкція статті за ч. 1 передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до семи років.

Відповідно до ч. 2 ст. 263 КК України, за носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу передбачено покарання у вигляді штрафу від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадських робіт на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин, або арешту на строк від трьох до шести місяців, або обмеження волі на строк від двох до п'яти років, або позбавлення

волі на строк до трьох років. За ч. 3 ст. 263 КК України особа, яка вчинила злочин, передбачений ч. 1 або 2 досліджуваної статті, якщо вона добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої, звільняється від кримінальної відповідальності ("Kryminalnyi kodeks", 2001).

Безпосереднім об'єктом ст. 263 КК України є громадська безпека в частині убезпечення від порушення правил (користування населенням) вогнепальної та холодної зброї, бойових припасів вибухових речовин і вибухових пристроїв. Тобто безпосередній об'єкт – це встановлений порядок поводження із зазначеними предметами (Shablysty, Tereshchenko, Kyselov, & Filipp, 2019, p. 38).

Об'єктивна сторона цього злочину (ч. 1 ст. 263 КК України) полягає у вчиненні будь-якого з таких діянь: носіння, зберігання, придбання, передача, збут цих предметів без передбаченого законом дозволу, а в ч. 2 ст. 263 КК України – носіння, виготовлення, ремонт, збут – кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу (Shablysty, Tereshchenko, Kyselov, & Filipp, 2019, p. 39). Саме людина здійснює діяння, що є суспільно небезпечним, і немає значення, за допомогою яких предметів (Yarovenko, 2018).

Згідно з п. 11 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про викрадення, та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами чи радіоактивними матеріалами, незаконним зберіганням вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв визначено дії, які полягають у володінні (незалежно від тривалості в часі) без відповідного дозволу або з простроченням його дії будь-яким із зазначених предметів, що знаходиться не при собі, а в обраному нею місці». Незаконне носіння холодної, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв є умисними, вчиненими без передбаченого законом дозволу діями з їх переміщення, транспортування особою безпосередньо при собі (у руках, одязі, сумці, спеціальному футлярі, транспортному засобі тощо) ("Postanova Plenumu", 2002).

Незаконним придбанням вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв слід вважати умисні дії, пов'язані з їх набуттям (за винятком викрадення, привласнення, вимагання або заволодіння шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем) у супереч передбаченому законом порядку – унаслідок купівлі, обміну, привласнення знайденого,

одержаного як подарунок, на відшкодування боргу тощо ("Postanova Plenumu", 2002).

Згідно з п. 13 постанови, незаконним виготовленням холодної, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв слід вважати умисні, учинені без передбаченого законом дозволу дії з їх створення чи перероблення, унаслідок чого вони набувають відповідних характерних властивостей. Такими діями, зокрема, є перероблення ракетниці, стартового, будівельного, газового пістолета, інших пристроїв, пристосованих для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, у зброю, придатну до стрільби, або мисливської (зокрема гладкоствольної) рушниці – в обріз, виготовлення вибухових речовин, вибухових пристроїв чи боеприпасів з використанням будь-яких компонентів, які самі по собі не є вибухівкою, але внаслідок цих дій набувають здатності до вибуху тощо ("Postanova Plenumu", 2002).

У п. 14 постанови зазначено, що ремонт холодної, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв – це таке відновлення характерних властивостей зазначених предметів шляхом зміни або реставрації зношених чи непридатних з інших причин частин, механізмів, усунення дефектів, поломок чи пошкоджень, налагодження нормального функціонування різних частин і механізмів, унаслідок якого ці предмети стають придатними до використання за цільовим призначенням ("Postanova Plenumu", 2002).

Незаконною передачею вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв є надання цих предметів іншій особі у володіння, для тимчасового зберігання за цільовим призначенням без передбаченого законом ("Postanova Plenumu", 2002).

Незаконний збут холодної, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв полягає в умисній передачі їх іншій особі поза встановленим порядком шляхом продажу, обміну, дарування, сплати боргу тощо ("Postanova Plenumu", 2002).

У п. 28 постанови передбачено, що добровільною здачею органам влади зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв, яка згідно з ч. 3 ст. 263 КК України є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності, необхідно вважати такі дії, коли особа, маючи можливість і надалі зберігати будь-який із зазначених предметів, незалежно від мотивів за власним бажанням передає його

відповідному державному органу ("Postanova Plenumu", 2002).

Суб'єкт злочину за ст. 263 КК України – це фізична осудна особа, яка досягла віку 16 років. Суб'єктивна сторона характеризується тільки умисною формою вини й тільки у вигляді прямого умислу.

Стаття 263 КК України (незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами) має альтернативну бланкетну диспозицію та формальний склад злочину, дії, перелічені в ній, характеризуються незаконністю, тобто їх здійснюють без відповідного на те дозволу (Maistrenko, 2010, p. 42).

На підставі викладеного й аналізу українського законодавства щодо регулювання обігу зброї встановлено, що досі питання обігу зброї в Україні не врегульовано законом. У сучасній державі відсутність закону про зброю є суттєвим порушенням засад побудови правової держави. Україна станом на 2021 рік залишається єдиною державою в Європі, яка не має власного закону з регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї.

У зв'язку із цим, важливим є обов'язок держави будь-яким способом забезпечити належний громадський порядок у країні. Громадський порядок – це суспільні відносини, що забезпечують нормальні умови в різних сферах життєдіяльності людей (Baida, & Rudyka, 2020).

Задля того, щоб побачити наочний приклад позитивних змін у суспільстві, слід розглянути досвід провідних країн, наприклад, США, ФРН, КНР.

Інструментом підтримки та зміцнення міжнародного миру й безпеки на підставі спільних дій держав стала ООН, створена 1945 року. Преамбула Статуту ООН закріпила основи міжнародного миру: позбавити прийдешні покоління від лиха війни; затвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості, у рівноправність чоловіків і жінок і рівність прав великих і малих націй; створити умови, за яких можуть дотримуватися справедливості і повага до зобов'язань, що випливають з договорів та інших джерел міжнародного права; сприяти соціальному прогресу й поліпшенню умов життя за більшої свободи. Також визначено, що із цією метою необхідно виконувати такі умови: виявляти терпимість і жити разом у мирі один з одним, як добрі сусіди; об'єднати зусилля для підтримання міжнародного миру й безпеки; забезпечити прийняттям принципів і встановленням методів, щоб збройні сили застосовували не інакше, як у спільних інтересах, і використовувати міжнародний апарат для сприяння економічному й соціальному прогресу всіх народів ("Statut Orhanizatsii", 1945).

Міжнародні документи щодо обігу вогнепальної зброї схожі між собою, у деяких аспектах навіть ідентичні. З огляду на те, що для кожної конвенції чи іншого документа, які приймають у цій царині, застосовують різні, хоч і схожі, визначення та поняття, можна дійти висновку, що єдності поглядів немає навіть усередині міжнародної спільноти. Як держави-виробники та постачальники зброї, так і їхні покупці не зацікавлені у встановленні кабальних умов для цієї прибуткової справи. Відомо, що такі держави, як США, РФ, Канада, Індія, мають значний вплив на політику ООН (Romanov, 2005).

Ще 1791 року в США було закріплено право володіти зброєю, його було передбачено другою поправкою до Конституції держави, яка ввійшла до першого десятка поправок, відомих як «Білль про права». Уряд США постійно намагається обмежити право громадян на володіння та носіння зброї. Друга поправка до Конституції США проголошує, що право народу на зберігання та носіння зброї не має бути обмеженим. Ще засновники Америки вбачали в озброєному населенні гарантію захисту проти тиранії. Чотирнадцяту поправку було прийнято вже для захисту цього права проти порушення його штатами. Верховний суд США справедливо вважав, що особи мають основоположне право володіти тими типами зброї та зберігати їх, які зазвичай використовує законослухняний народ для самозахисту й полювання, а також з іншою законною метою (Busol).

Відповідальність за злочини, що порушують правила поведінки з предметами, які становлять підвищену суспільну небезпеку, на федеральному рівні у США передбачено нормами Федерального кримінального кодексу, серед яких: глава 39 «Вибухові та інші небезпечні речовини», глава 40 «Ввезення, виготовлення, розповсюдження і зберігання вибухових речовин», глава 44 «Вогнепальна зброя», глава 53 «Кулемети, руйнівні пристрої та аналогічна вогнепальна зброя» розділу 18 Зводу законів США (Savchenko, 2007, р. 408). Відповідно до положень зазначених норм, злочинно визнають незаконний обіг зброї, що передбачає незаконне їх придбання, зберігання, використання, перевезення, передачу, переробку, продаж, розповсюдження, виробництво, імпортування, заволодіння різними способами, а також порушення умов виробництва, зберігання, торгівлі та володіння викраденою зброєю. Відповідальність за незаконні імпортування, виробництво, збут або зберігання вибухових речовин, їх заволодіння, порушення умов поведінки з ними встановлена в § 841–848 глави 40 розділу 18 Зводу законів США. Схожі дії стосовно вогнепальної зброї визначено в главі 44 розділу 18 Зводу законів США. Холодна зброя

охоплена поняттям «небезпечна зброя» (§ 930 глави 44 Зводу законів США). У § 5801–5872 глави 53 розділу 26 Зведення законів США подано норми, що передбачають відповідальність за незаконні діяння під час виробництва, реєстрації або сплати податків щодо вогнепальної зброї (Savchenko, 2007, р. 409).

США – одна з небагатьох держав, де право на носіння зброї захищене конституцією. Проте сфера обігу зброї унікальна в США ще і в іншому ключовому аспекті: серед розвинених країн США мають найвищий рівень насильства, передусім унаслідок простого доступу американців до вогнепальної зброї. В Америці найбільшою є кількість убивств із застосуванням вогнепальної зброї. США вирізняються рівнем збройного насильства через те, що там значно більше зброї, ніж в інших розвинених країнах. В Америці вчиняють у шість разів більше вбивств вогнепальною зброєю, ніж у Канаді, і майже в 16 разів більше, ніж у ФРН.

Щороку в державі продають до 5 млн одиниць зброї, хоча здебільшого її купують колекціонери, які зібрали вже арсенали. Згідно з даними статистики, населення США має близько 150 млн одиниць зброї (Busol).

Кримінальне законодавство країн – представників континентальної чи романо-германської правової сім'ї (ФРН, Норвегія, Швеція, Данія, Швейцарія, Іспанія) має певні особливості. Дослідники доводять, що чинна редакція КК ФРН не охоплює всього кола кримінально караних діянь. Згідно з підрахунками західнонімецьких юристів, до норм закону про кримінальну відповідальність Німеччини, у яких містяться кримінально-правові приписи, належить понад чотири сотні законів ("Kriminalne право").

У Німеччині перший закон про зброю було прийнято 1891 року. Офіційно громадянам Німеччини можна мати при собі й носити зброю з 1928 року – саме тоді законодавство про зброю було лібералізовано. Нині будь-який громадянин має право володіти зброєю після настання віку 18 років за умови пред'явлення довідки про психічне та фізичне здоров'я. Додаткову ліцензію влада видає на носіння зброї при собі, якщо громадянин зміг довести, що йому це справді потрібно для самозахисту. Неприховане носіння в громадських місцях зброї заборонено (Busol).

У ФРН діє одна з найсуворіших у Європі систем контролю за обігом зброї. Лідер консервативної партії євроскептиків «Альтернатива для Німеччини» (AfD) Ф. Петрі висловила на підтримку вільного носіння громадянами ФРН зброї та спеціальних засобів самооборони після серії збройних нападів у країні. За її словами, дедалі більше людей не почуваються в безпеці. Кожен законослухняний громадянин повинен бути спроможний захистити себе, свою сім'ю і

друзів: «Усі ми знаємо, як багато часу минає, поки поліція може дістатися до місця події, особливо в малонаселених пунктах» ("U Nimechchyni vystupaiut").

У ФРН порядок придбання, зберігання та використання вогнепальної зброї громадянами регламентує Закон про зброю від 6 березня 1976 року (Steindorf, 1995). Згідно із цим законом, уся зброя поділяється на вогнепальну й механічну. Такі поняття, як «короткоствольна зброя», «довгоствольна зброя», «мисливська зброя», «гладкоствольна зброя», «нарізна зброя», «пістолети» та «револьвери», з чинного законодавства Німеччини вилучено як такі, що не мають юридичного значення. Тобто для законодавця байдуже, чи то мисливська гладкоствольна рушниця, чи револьвер, чи карабін, – усі вони охоплені єдиним поняттям – «вогнепальна зброя». Кількість легально зареєстрованої в Німеччині зброї оцінюють приблизно в 10 млн одиниць. Водночас чорний ринок зброї в цій країні майже вдвічі більший за легальний. Ще кілька років тому поліцейська профспілка зробила заяву про те, що кількість незареєстрованої зброї в Німеччині сягає 20 млн одиниць. А це означає, що в Німеччині на двох повнолітніх мешканців країни припадає одна одиниця вогнепальної зброї (Belinskyi, 2012).

Слід зазначити, що закон Німеччини про зброю серед країн Європи за заборонними властивостями поступається тільки британському. Вогнепальну зброю у ФРН можуть придбати тільки мисливці та члени офіційно зареєстрованих спортивно-стрілецьких товариств. Правила продажу зброї стали суворішими після сумних подій в Ерфурті 2002 року, коли 19-річний Роберт Штайнхойзер, озброєний помповою рушницею та пістолетом, розстріляв в школі Ерфурта 16 вчителів, учнів й офіцера поліції. Він був членом стрілецького клубу, мав дозвіл на носіння зброї. Оточений поліцією в одному з приміщень будинку школи, Штайнхойзер застрелився. Після обшуку школи поліцією було знайдено принесені ним ще 500 патронів (Starchynkov, 2002, p. 13). У зв'язку із цим у Німеччині віковий ценз для власників зброї було підвищено з 18-ти до 21 року. Крім того, до обов'язкових умов належать відсутність судимості та зв'язків з екстремістськими організаціями. Зберігати зброю в будинку можна тільки в спеціальних сейфах, причому окремо від патронів. Навіть для придбання газового пістолета або «пугача» необхідна ліцензія. Суттєво обмежено продаж холодної зброї. Під заборону також потрапили електрошокери. Зброю, яка має вигляд справжньої, не можна виносити на вулицю. Навіть для пістолетів і гвинтівок, перероблених із вогнепальних у пневматичні, тепер потрібно одержати дозвіл. Порушення цього правила

із жовтня 2008 року є підсудною справою (Belinskyi, 2012).

Стратегічно важливим партнером з моменту набуття незалежності України є КНР. Китай – країна, яка першою в грудні 1994 року надала Україні гарантії ядерної безпеки у зв'язку з відмовою нашої країни від ядерної зброї. Визначальними для розвитку договірно-правової бази відносин є Спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною та КНР, Спільна (Київська) декларація між Україною і КНР 1994 року, а також Спільна (Пекінська) декларація про розвиток та поглиблення відносин дружби і співробітництва між Україною та КНР 1995 року, що фактично виконує міжнародно-правову функцію міждержавного політичного договору (Sokolovskyi, 2017).

КК КНР передбачає кримінальну відповідальність за злочини проти громадської безпеки (ст. 114–139), де на законодавчому рівні закріплено відповідальність за незаконне виготовлення, купівлю-продаж, поштове відправлення, зберігання вогнепальної зброї, боеприпасів, вибухових речовин; поява в громадському місці або транспорті з вогнепальною зброєю, боеприпасами, холодною зброєю, вибуховими, легкозаймистими, токсичними речовинами. Крім того, деякі статті розміщено в інших розділах КК, зокрема ст. 297 у главі 6 КК «Злочини проти порядку громадського управління» передбачає відповідальність за наявність у громадян зброї, носіння якої при собі заборонено, або вибухових речовин під час участі в мітингах чи масових заходах, що становить спеціальну норму, порівняно із зазначеними вище (Sokolovskyi, 2017).

Специфіка поглядів на кримінальну відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, залежить від правових звичаїв і традицій окремих країн світу, стану розвитку їх громадянського суспільства, рівня правової культури, філософії та ідеології, а також галузевих наукових розробок і рівня розвитку науки (Holubosh, 2018, p. 46).

Учені, досліджуючи іноземний досвід легалізації зброї, доходять висновку, що легалізація вогнепальної зброї є економічно вигідною, оскільки забезпечує значний дохід від продажу зброї та комплектуючих, її технічного обслуговування; ліцензій і курсів з користування; податку на зброю. Крім того, держава отримує колосальну економію від скорочення працівників силових структур. Рішення про легалізацію зброї не пов'язане з економічною, соціальною чи криміногенною ситуацією – воно лежить лише у політичній площині. Наявність зброї в цивільного населення створює психологічний дискомфорт у владної еліти, змушує її враховувати думку

громадян, нести соціальну відповідальність за прийняті рішення. У разі істотного обмеження прав виборців їх уже не вдасться розігнати гумовими кулями, водометами та сльозогінним газом, а розпочинати громадянську війну заради захисту інтересів олігархічного клану ніхто не наважиться. Не потрібно застосовувати зброю, оскільки її наявність у населення тримає в страху та змушує дотримуватися закону всіх без винятку (Kolosok, 2013).

Порівнявши ситуацію зі зброєю, що склалася в зазначених та інших європейських країнах, можна зауважити, що для того, щоб вогнепальну зброю вільно продавати в державі, потрібні розвинута економіка, високий рівень життя, значний рівень моральної відповідальності, досконалий закон і юридична база, які повинні гарантувати безпеку життя та здоров'я людей в суспільстві й державі (Kofanov, & Kofanova, 2019).

Аналіз іноземного досвіду легалізації вогнепальної зброї, оцінка його соціально-економічних наслідків у разі запровадження на території України не дають змоги точно встановити, чи є залежність між дозволом вільного володіння зброєю та рівнем злочинності. Проте достовірно можна стверджувати, що узаконення права володіння зброєю дисциплінує суспільство, владу й полегшує систему контролю за її обігом; єдиного правового закріплення обігу зброї на міжнародному рівні немає; єдності поглядів у колах міжнародної спільноти й Україні не сформовано через наявність впливових професійних «збройових лобі», які не зацікавлені в остаточному та принциповому розв'язанні проблем, що склалися (Busol).

Наукова новизна

В умовах сьогодення для України досвід інших країн у стратегії розв'язання проблем з незаконним обігом зброї є важливим базисом для забезпечення безпеки громадян, охорони їх життя та здоров'я, особистої недоторканності. Одним з основоположних напрямів соціальної

політики України є розбудова різних сфер у державі, що поєднується з прийняттям нових законів для забезпечення регулювання важливих питань, а також подолання криміногенної ситуації, що призводить до підвищення рівня професійності злочинців. Наша держава протягом тривалого часу знаходиться в стані глибоких перетворень і реформувань. У період спроб повалення конституційного ладу України, зазіхань на територіальну цілісність і недоторканність кордонів з боку інших держав, в умовах війни на Сході України, а також унаслідок зубожіння значної частини населення країни потрібно спрямувати зусилля на боротьбу зі злочинністю, зокрема злочинами, у яких предметом учинення правопорушення є зброя, передусім – вогнепальна.

Іноземний досвід кримінальної відповідальності за досліджуваний злочин є цінним для національного законодавства. Встановлено, що відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами передбачена в кримінальному законодавстві різних країн, проте нормативно-правова база таких дій різниться. Здійснивши порівняльно-правовий аналіз обігу зброї в інших державах, з'ясовано, що найсуворішим з-поміж досліджуваних країн є законодавство Німеччини, оскільки в цій державі заборонено мати зброю звичайним громадянам. Крім того, виявлено недосконалість українського законодавства щодо регулювання обігу зброї.

Висновки

Отже, проблема протидії незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами ускладнюється тим, що цей злочин є завжди резонансним, оскільки використання зброї може завдати непоправної шкоди життю чи здоров'ю громадян, призводить до загибелі публічних людей тощо. Тому протидія феномену досліджуваного злочину є однією з нагальних потреб суспільства й держави.

REFERENCES

- Baida, A.O., & Rudyka, V.Ya. (2020). Zlochyyny proty hromadskoho poriadku ta moralnosti v zakonodavstvi Ukrainy ta krainakh yevropeiskoho soiuзу [Crimes against public order and morality in the legislation of Ukraine and the countries of the European Union]. *Pravo.ua, Right.ua*, 1, 125-130. doi: <https://doi.org/10.32782/law.2020.1.19> [in Ukrainian].
- Belinskyi, Yu.Ye. (2012). Pravove rehuliuвання obihu zbroi u krainakh yevropeiskoho soiuзу: deaki notatky do naukovoi dyskusii [Legal regulation of arms trafficking in the European Union: some notes to the scientific discussion]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav, Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*, 1, 360-368 [in Ukrainian].
- Busol, O. Zarubizhnyi dosvid lehalizatsii vohnepalnoi zbroi ta mozhlyvist zaprovadzhennia na terytorii Ukrainy [Foreign experience in the legalization of firearms and the possibility of introduction in Ukraine]. Retrieved from http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2757:zarubizhnyidosvid-legalizatsii-vohnepalnoi-zbroji&catid=8&Itemid=350 [in Ukrainian].

- Holubosh, V. (2018). Zarubizhne rehulivannia vidpovidalnosti za zlochyny proty hromadskoi bezpeky, predmetom yakykh ye zbroia, boiovi prypasy, vybukhovi rehovyny ta vybukhovi prystroi [Foreign regulation of liability for crimes against public safety, the subject of which are weapons, ammunition, explosives and explosive devices]. *Suchasnyi stan kryminalnoho zakonodavstva ukrainy: shliakhy reformuvannia, The current state of criminal law in Ukraine: ways to reform: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference* p. 46). Irpin [in Ukrainian].
- Holubosh, V.V. (2018). Formy ob'ektyvnoi storony zlochyniv proty hromadskoi bezpeky, predmetom yakykh ye zbroia, boiovi prypasy, vybukhovi rehovyny ta vybukhovi prystroi [Forms of the objective side of crimes against public safety, the subject of which are weapons, ammunition, explosives and explosive devices]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav, Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*, 1(90), 228. doi: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2018-1-150-155> [in Ukrainian].
- Karimov, V.Kh. (2019). Vliianie sovremennykh informatsionno-telekommunikatsionnykh tekhnologiy na kriminalnyy oborot ognestrel'nogo oruzhiia i boepripasov [Influence of modern information and telecommunication technologies on the criminal turnover of firearms and ammunition]. *Pravo i politika, Law and policy*, 1, 40-45. doi: <https://doi.org/10.7256/2454-0706.2019.1.28693> [in Ukrainian].
- Kofanov, A.V., & Kofanova, O.S. (2019). Pravova rehlementatsiia obihu vohnestrilnoi zbroi v krainakh kolyshnoho Varshavskoho dohovoru ta Radianskoho Soiuzu [Legal regulation of the circulation of firearms in the countries of the former Warsaw Pact and the Soviet Union]. *Internauka, Interscience*, 2. doi: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2019-2-4852> [in Ukrainian].
- Kolosok, A.M. (2013). Lehalizatsiia zbroi yak katalizator rozvytku sotsialnoi vidpovidalnosti suspilstva [Legalization of weapons as a catalyst for the development of social responsibility of society]. *Aktualni problemy ekonomiky, Current economic problems*, 11, 113-118. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2013_11_18 [in Ukrainian].
- Kryminalne pravo Nimechchyny [German criminal law]. (n.d.). *zen.in.ua*. Retrieved from <http://zen.in.ua/n/n%D1%96mechchina-federativna-respub%D1%96kan%D1%96mechchina/krim%D1%96nalne-pavo> [in Ukrainian].
- Kryminalnyi kodeks Ukrainy: vid 5 kvit. 2001 r. No. 2953-III [Criminal Code of Ukraine from April 5, 2001, No. 2953-III]. (n.d.). *zakon0.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian].
- Maistrenko, M.M. (2010). Kryminolohichna kharakterystyka ta poperedzhennia orhanamy vnutrishnikh sprav zlochyniv proty hromadskoi bezpeky, predmetamy yakykh ye zbroia, boiovi prypasy ta vybukhovi rehovyny [Criminological characterization and prevention of crimes against public security by the internal affairs bodies, the subjects of which are weapons, ammunition and explosives]. *Candidate's thesis*. Lviv [in Ukrainian].
- Makohon, Yu.V. (2019). Spivrobitnytstvo Ukrainy ta Kytaiu na suchasnomu etapi [Cooperation between Ukraine and China at the present stage]. *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy "Kyivskiy Politekhnicnyi Instytut", Economic Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute"*, 16, 124-131. doi: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.16.2019.181695> [in Ukrainian].
- Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy "Pro sudovu praktyku v spravakh pro vykradennia ta inshe nezakonne povodzhennia zi zbroieiu, boiovymy prypasamy, vybukhovymy rehovynamy, vybukhovymy prystroiamy chy radioaktyvnymy materialamy": vid 26 kvit. 2002 r. No. 3 [Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine "On Judicial Practice in Cases of Abduction and Other Illegal Treatment of Weapons, Ammunition, Explosives, Explosive Devices or Radioactive Materials" from April 26, 2002, No. 3]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02#Text> [in Ukrainian].
- Romanov, O. (2005). Mizhnarodno-pravove rehulivannia obihu zbroi u sviti ta natsionalnyi dosvid Ukrainy [International legal regulation of arms trafficking in the world and the national experience of Ukraine]. *Yurydychnyi zhurnal, Legal journal*, 12(42), 36-45 [in Ukrainian].
- Savchenko, A.V. (2007). *Kryminalne zakonodavstvo Ukrainy ta federalne kryminalne zakonodavstvo Spoluchenykh Shtativ Ameriky : kompleksne porivnialno-pravove doslidzhennia [Criminal law of Ukraine and federal criminal law of the United States of America: a comprehensive comparative legal study]*. Kyiv: KNT [in Ukrainian].
- Shablusty, V.V., Tereshchenko, A.I., Kyselov, I.O., & Filipp, A.V. (2019). *Konspekt lektsii z kryminalnoho prava [Synopsis of lectures on criminal law]*. Dnipro [in Ukrainian].
- Sokolovskiy, V.L. (2017). Hromadska bezpeka yak ob'ekt zlochynu [Public safety as an object of crime]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
- Starchynkov, M. (2002). Zbroia ta suspilstvo: harantiia zakhystu chy dzherelo ahresii [Weapons and society: a guarantee of protection or a source of aggression]. *Yurydychnyi visnyk Ukrainy, Legal Bulletin of Ukraine*, 28, 13 [in Ukrainian].
- Statut Orhanizatsii Obiednanykh Natsii [Charter of the United Nations]. (1945). (n.d.). *www.un.org*. Retrieved from <http://www.un.org/ru/charter-united-nations/index.html> [in Ukrainian].
- Steindorf, J. (1995). *Waffenrecht: Waffengesetz mit Durchführungsverordnungen*. München.
- U Nimechchyni vystupaiut za vilne nosinnia zbroi [In Germany, advocate the free carrying of weapons]. (n.d.). *www.rbc.ua*. Retrieved from <https://www.rbc.ua/ukr/news/germanii-vystupayut-svobodnoe-noshenie-oruzhiya-1471747121.html> [in Ukrainian].
- Yarovenko, V.V. (2018). Ugolovnaia otvetstvennost za primeneniye kholodnogo oruzhiia [Criminal liability for the use of edged weapons]. *Iuridicheskie issledovaniia, Legal research*, 3, 58-75. doi: <https://doi.org/10.25136/2409-7136.2018.3.25553> [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Байда А. О., Рудика В. Я. Злочини проти громадського порядку та моральності в законодавстві України та країнах європейського союзу. *Право. ua*. 2020. № 1. С. 125–130. doi: <https://doi.org/10.32782/law.2020.1.19>.
- Белінський Ю. Є. Правове регулювання обігу зброї у країнах європейського союзу: деякі нотатки до наукової дискусії. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 360–368.
- Бусол О. Зарубіжний досвід легалізації вогнепальної зброї та можливість запровадження на території України. URL: http://nbuv.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2757:zarubizhniydosvid-legalizatsiji-vognepalnoi-zbroji&catid=8&Itemid=350.
- Голубош В. Зарубіжне регулювання відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Сучасний стан кримінального законодавства України: шляхи реформування*: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет конф. (Ірпін, 1 берез. 2018 р.). Ірпін, 2018. С. 46.
- Голубош В. В. Форми об'єктивної сторони злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1 (90). С. 1520–155. doi: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2018-1-150-155>.
- Каримов В. Х. Влияние современных информационно-телекоммуникационных технологий на криминальный оборот огнестрельного оружия и боеприпасов. *Право и политика*. 2019. № 1. С. 40–45. doi: <https://doi.org/10.7256/2454-0706.2019.1.28693>.
- Кофанов А. В., Кофанова О. С. Правова регламентація обігу вогнепальної зброї в країнах колишнього Варшавського договору та Радянського Союзу. *Інтернаука*. 2019. № 2. (Серія «Юридичні науки»). doi: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2019-2-4852>.
- Колосок А. М. Легалізація зброї як каталізатор розвитку соціальної відповідальності суспільства. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 11. С. 113–118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2013_11_18.
- Кримінальне право Німеччини. URL: <http://zen.in.ua/n/n%D1%96mechchinafederativnarespubl%D1%96kan%D1%96mechchina/krim%D1%96nalne-pavo>.
- Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2953-III. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
- Майстренко М. М. Кримінологічна характеристика та попередження органами внутрішніх справ злочинів проти громадської безпеки, предметами яких є зброя, бойові припаси та вибухові речовини: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2010. С. 285.
- Макогон Ю. В. Співробітництво України та Китаю на сучасному етапі. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський Політехнічний Інститут»*. 2019. № 16. С. 124–131. doi: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.16.2019.181695>.
- Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02#Text>.
- Романов О. Міжнародно-правове регулювання обігу зброї у світі та національний досвід України. *Юридичний журнал*. 2005. № 12 (42). С. 36–45.
- Савченко А. В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження: монографія. Київ: КНТ, 2007. 596 с.
- Шаблістий В. В., Терещенко А. І., Кисельов І. О., Філіпп А. В. Конспект лекцій з кримінального права. Дніпро, 2019. С. 83.
- Соколовський В. Л. Громадська безпека як об'єкт злочину: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2017. 262 с.
- Старчинков М. Зброя та суспільство: гарантія захисту чи джерело агресії. *Юридичний вісник України*. 2002. № 28. С. 13.
- Статут Організації Об'єднаних Націй. 1945. URL: <http://www.un.org/ru/charter-united-nations/index.html>.
- Steindorf J. Wafferecht: Waffengesetz mit Durchführungsverordnungen. München, 1995.
- У Німеччині виступають за вільне носіння зброї. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/germanii-vystupayut-svobodnoe-noshenie-oruzhiya-1471747121.html>.
- Яровенко В. В. Уголовная ответственность за применение холодного оружия. *Юридические исследования*. 2018. № 3. С. 58–75. doi: <https://doi.org/10.25136/2409-7136.2018.3.25553>.

Стаття надійшла до редколегії 03.12.2020

Velychenko L. – Postgraduate Student of the Department of Legal Psychology of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1476-2615>

Comparative Analysis of Legislation on Criminal Liability for Illegal Handling of Weapons, Ammunition or Explosives

*The **purpose** of the article is to compare the legal norms of criminal liability for illegal handling of weapons, ammunition, and explosives of Ukrainian legislation with the leading countries of the world. Achieving this goal involved the following tasks: to highlight the experience of international countries in combating illicit arms trafficking; to analyze normative-legal acts, which consist in observance of international peace and security; summarize the experience of foreign countries in criminal liability for illegal handling of weapons, ammunition or explosives. Methodology. **Methodological tools** are selected according to the purpose, specifics of the object, and subject of research. The determining factor is the general dialectical method of scientific knowledge of phenomena. Among the particular research methods used are the following: comparative law – during the analysis of international and national law; historical and legal – during the consideration of scientific positions on particular issues. **Scientific novelty.** Today, for Ukraine, the experience of foreign countries in the strategy of solving the problem of illicit arms trafficking is a significant basis for ensuring the safety of citizens, protection of their lives and health, personal integrity. One of the fundamental directions of Ukraine's social policy is the development of various spheres in the state, which is combined with the adoption of new laws to ensure the regulation of important issues. As well as the fight against the criminogenic situation, which leads to an increase in the level and professionalism of criminals. Our state has long been in a state of profound transformation and reform. It is important to note that in the period of attempts to overthrow the Constitutional system of Ukraine, encroachments on the territorial integrity and inviolability of borders by other states, in the war in eastern Ukraine, as well as significant impoverishment of most segments of the population, more attention should be paid to crime, including the fight against crimes in which the subject of the offense is a weapon, especially a firearm. **Conclusions.** The problem of combating the illicit handling of weapons, ammunition, or explosives is that this crime is quite resonant because delinquents with the help of weapons cause irreparable damage to the life or health of citizens, in particular, lead to the death of public figures. Therefore, counteracting the phenomenon of the studied crime is one of the urgent needs of the society of our state.*

Keywords: foreign experience; analysis; firearm; criminal liability; legislation; circulation of weapons.